Academic Platform Journal of Education and Change

journal homepage: http://apjec.net/

Anne Baba Tutumları ile Çocuk Utangaçlığı Arasındaki İlişki

*[1]Hanifi Parlar, [2]Hicran Özbuk

*[1]İstanbul Ticaret Üniversitesi, İTB Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul

hparlar@ticaret.edu.tr

[2]İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı Bölümü, İstanbul

hicran.ozbuk@gmail.com

Öz

Araştırma lisede eğitim gören kız öğrencilerin anne baba tutumları ve utangaçlık düzeylerinin ortaya koyulması; ebeveynler tarafından ortaya koyulan demokratik, otoriter ve koruyucu istekçi tutumların çocuk utangaçlığı üzerindeki etkisinin ortaya koyulması amacıyla yapıldı. Bu amaç doğrultusunda İstanbul İli, Üsküdar ilçesine bağlı bir İmam Hatip okulunda, 343 tane 10. ve 11. sınıf öğrencisine ana-baba tutumları ölçeği utangaçlık ölçeği ve kişisel bilgilere ilişkin sorulardan oluşan anket formu uygulandı. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne baba tutumlarının öğrencilerin utangaçlıkları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Anne baba tutumlarından demokratik tutum utangaçlığı azaltırken; koruyucu-istekçi ve otoriter tutum utangaçlığı artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anne baba tutumları, utangaçlık, lise öğrencileri.

The Relationship Between Parent Attitudes and Child Shyness

Abstract

Research reveals parental attitudes and shyness levels of girls in high school education; in order to reveal the effect of democratic, authoritarian and protective willing attitudes set forth by parents on shyness. To this end, 343 10th and 11th grade students were administered a questionnaire consisting of parental attitudes scale shyness scale and personal information questionnaire. According to findings from the research, parental attitudes have a significant effect on the shyness of the students. Democratic attitudes from parents' attitudes reduce shyness; protective-willing and authoritarian attitude increase shyness.

Key words: Parent attitudes, shyness, high school students.

*Sorumlu Yazar

1.GİRİŞ

Toplumun geleneklerini, beğenilerini, inanç ve önyargılarını özetle kültürünü yansıtan en temel birim ailedir. Anne ve babalarından aldıkları kalıtımsal özelliklerle hayata gözlerini açan çocuklar, sosyal çevreye ve topluma uyum sağlamayı, temel davranışları ve bunlara dair ilk örnekleri ailede kazanmaktadırlar. Doğumdan yetişkinliğe değil ve aslında ölene kadar geçen süre içerisinde çocuk, bir birey olmayı, kendi kararlarına göre hareket edebilmeyi, kendini en doğru şekilde ifade edebilmeyi, özgüvenli, girişken ve sevecen olabilmeyi ebeveynlerinin desteği sayesinde öğrenmekte ve deneyimlemektedir (Yavuzer, 2011; Tola, 2003).

Çocuğun cinsiyeti, sağlığı, görünüşü, hareket durumu, canlılığı gibi ögeler, ebeveynin tutum, davranış ve kişilik özellikleri ile sürekli bir etkileşim içindedir. Çocuğun aile içindeki konumu bu etkileşim ile belirlenirken ebeveynin tutumları sayesinde kişinin gelecekteki davranışlarının da temelleri atılmış olur. Anne-babanın tutumları kişiliği şekillendirdiğinden dolayı kişiyi iyi ya da kötüye götürebilir. Ebeveynin olumlu ve yapıcı davranışları çocuğun ilk yaşantı örüntüsü açısından önemli olmakla birlikte, çocukta sağlam bir kişilik oluşumunu sağlar. Ebeveynden gelen yıkıcı, belirsiz, olumsuz ve sert tavırlar ise kişilik oluşumunda çeşitli kırılmalara neden olmakta ve gelişimi kötü etkileyebilektedir (Kuzgun, 1991; İkizoğlu, 1993; Yıldız-Bıçakçı, 2004).

Kişinin bağımsızlıklarını kazanabilmeleri ve normal bir gelişim seyri izlemeleri için ergenlik döneminde, olumlu anne-baba tutumlarına ihtiyaçları vardır. Bu dönemde gençler, çatışmaların çözümünde yardım edecek ve kendileriyle özdeşim kurabilecekleri bir model arayışındadırlar. Bu noktada eğer ergenler, ebeveynin normal olmayan olumsuz tutum ya da davranışları ile karşılaşırlarsa bundan kötü etkilenecek ve gelişimleri sekteye uğrayacaktır. Bu nedenle ergenlerin, sağlıklı bir benlik oluşturabilmesi, sosyalleşebilmesi, toplumla uyumlu ve tutarlı davranışlar sergilemesi, kendine yetebilen biri olmaları için ebeveyn ile sağlıklı bir ilişki kurulması ve olumlu tutum ya da davranışlarla karşılaşması mühimdir (Şemin 1992, Gander ve Gardiner 2007, Hortaçsu 1997).

Ailelerde çocuklar farklı anne-baba tutumlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kimi zaman her koşulda sevilen, sevgiyle büyüyen çocuklar olurken kimi zaman ise anne ve babalarından gereğinden fazla katılık, disiplin ya da baskı görebilmektedirler. Bazı çocuklar istenmeyen çocuk olurken bazıları ise son derece hoşgörüyle yaklaşılan ve istenen çocuklar olabilmekte ve bu şekilde bir davranışla karşılaşmaktadırlar. Çocukların karşılaştığı bu farklı tutum çeşitliliği çocuğun ahlaki, sosyal ve psikolojik gelişimini etkilemektedir. Kuzgun ve Eldeleklioğlu'na (2005) göre Türkiye'de üç tür anne-baba tutumu vardır. Bunlar; aşırı koruyucu, otoriter ve demokratik koruyucu, anne-baba tutumlarıdır.

Demokratik tutum sergileyen anne-babalar çocuklarının istek ve arzularına önem vermektedir. Ailesinde bu tutumu görerek yetişen çocukların sosyal becerileri genellikle güçlüdür. İnsanlara saygı gösteren, insanları önemseyen ve yardımcı olan kişiliklere sahiptirler (Ryder, 1995). Demokratik tutum sergileyen aile sistemlerinde uyulması zorunlu olan kuralların sınırları daha önceden belirlenmiştir. Bu aileler özellikle çocuğa şiddet uygulamak ve duygusal yaptırım gücü kullanmak yerine çocuğu ikna ederek kontrol altına almayı seçerler. Bu tutumdaki anne-

babaların çocukları duygu, düşünce, değer ve beklentilerin neden ve sonuçları hakkında yeteri kadar bilgiye sahiptirler (Alpoğuz, 2014).

Çocuğuna koruyucu-istekçi tutum sergileyen anne babalar çocuk üzerinde olması gerekenden fazla kontrol sağlayarak onların sağlıklı bir ortamda yetişmesi için yoğun bir çaba göstermektedirler. Anne babanın çocuklarını bu şekilde yoğun bir koruma altında bulundurması çocuğun başkalarına bağımlı olması, güvensiz, duygusal anlamda kırgınlıklar yaşayan bir kişiliğe bürünmesine neden olmaktadır. Meydana gelen bu bağlılığın çocuğun hayatı boyunca devam etmesiyle birlikte aynı koruyucu tutumu evlendiği insandan da beklemesi muhtemeldir (Yavuzer, 2009; 2011).

Otoriter tutum, çocukta güven problemlerini ortaya çıkaran ve katı bir disipline hâkim olan anne-baba tutumudur. Baskı görerek yetişen, suçlanan, ceza verilen ve sürekli müdahaleye maruz kalan çocukların, çok basit olaylarda bile ağlamaları ve kendilerini sürekli olarak aşağılık durumuna düşmüş hissetmeleri kaçınılmazdır (Yavuzer, 2011). Çocukların sorgulamaya fırsat vermeden birtakım kural ve yasaklara uymaya mecbur edilmesi, çocuğun kendisine olan saygısının azalmasına, mutsuz ve içine kapanık bir kişiliğe bürünmesine sebep olur (Ekşi, 1990).

Aile, akranlar ve içinde yaşanılan kültürel çevre kişinin utangaçlığını beslemektedir. Bazı utangaç bireylerde, sadece çocukluk döneminde utangaçlık belirtilerine rastlanıp ilerleyen yıllarda bu belirtilere rastlanmazken bazıların da ise süreklilik gösterip tüm yaşamları boyunca devam etmektedir. Ancak çocukluk döneminde utangaçlığa rastlanmamasına rağmen yetişkinlik döneminde utangaçlık belirtileri gösteren kişiler de bulunmaktadır (Zimbardo, 1986).

Asendorpf (1990), utangaçlığın nedenlerini genetik olarak yatkınlık, anne baba ve çocuk arasındaki zayıf bağlar, yetersiz sosyal beceriler, çocuğun anne babası, kardeşleri ve başkaları tarafından acımasızca ve sıklıkla eleştirilmesi şeklinde sıralarken, Zolten ve Long (1997) da; utangaçlığın yaşam deneyimlerinin azlığı, genetik etkiler, ebeveynlerin tutarsız davranışları, eleştirilme, sosyal deneyimlerin yetersizliği, özsaygı azlığı ve kendisi hakkında olumsuz inançlara ve aşırı koruyucu anne babalara sahip olma ile ilişkili olabileceğini vurgulamaktadırlar.

Utangaçlık, özellikle çevre faktörü ile desteklendiği durumlarda bireylerin yaşantısını, kişilik gelişimini etkilemekte, sosyal ortamlardaki davranışlarını ve kişilerarası iletişimlerini engellemektedir. Anne babanın çocuğuna karşı tutumları, içinde bulunulan kültürün kişiye yüklediği roller ile genetik yatkınlık kişilerin utangaçlık düzeyini belirlemektedir. Bazı kültürlerde bazı davranışlar toplum tarafından onaylanmamakta ve birey açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla, kültürel özellikler de kişiler üzerinde aile yoluyla baskıya neden olarak utangaçlığın gelişimde önemli bir rol oynayabilmektedir (Zimbardo, 1986; Kozanoğlu, 2006).

Gitmez (1989) ise yaptığı araştırmada çocuklarına karşı aşırı koruyucu olan veya baskıcı tutumu benimseyen ailelerin çocuklarının kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek çocuklarında utangaçlık, içedönüklük ve bağımlılık gibi davranış ve kişilik özelliklerin ön plana çıkmasını etkilediklerini vurgulamaktadır.

Alanyazından aktarılan bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, anne-baba tutumları çocuk utangaçlığının şekillenmesine zemin hazırlamaktadır. Literatürde yer alan çalışmaların anne-baba tutumlarının çocuk utangaçlığı ile ilişkisini kız öğrencileri üzerinden ortaya koymaması araştırma probleminin çıkış noktasıdır. İmam hatip lisesinde çocukları eğitim gören ailelerin yapıları dikkate alınarak hazırlanan bu çalışmanın amacı demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumlarının çocuk utangaçlığı üzerindeki etkisini araştırmaktır. Araştırma kapsamında kurulan hipoteze aşağıda yer verilmiştir:

H_1: Lise öğrencilerinin utangaçlığı, anne-baba tutumları tarafından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordanmaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmada lisede eğitim gören kız öğrencilerin anne baba tutumları ve utangaçlık düzeylerinin ortaya konulması; ebeveynler tarafından sergilenen demokratik, otoriter ve koruyucu istekçi tutumların çocuk utangaçlığı üzerindeki etkisinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte ebeveyn tutumlarının ve çocuk utangaçlığının sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi araştırmanın bir diğer hedefidir.

2.1.Araştırmanın Modeli ve Hipotezi

Bu araştırmada mevcut durumu tespit etme amaçlandığından tarama modeline başvurulmuştur. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan şey, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2016). Araştırma amacı doğrultusunda aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H_1: Lise öğrencilerinin algıladığı anne-baba tutumları, utangaçlıklarını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

2.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İstanbul İli, Üsküdar İlçesine Bağlı bir devlet okula devam etmekte olan 10. ve 11.Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise evren içerisinden basit rastgele örnekleme tekniği ile belirlenen 343 kişi oluşturmaktadır. Araştırma örneklemine ilişkin özellikler aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 1. Araştırma Örneklemine İlişkin Özellikler

	Frekans	Yüzde
Yaş		
15-16 yaş	148	43.1
17-18 yaş	195	56.9
Kardeş sayısı		
Tek çocuk ya da 1 kardeş	72	21.0
2 kardeş	137	39.9

3 kardeş	63	18.4
4 kardeş ve üzeri	71	20.7
Anne eğitim düzeyi		
Ortaöğretim	162	47.2
Lise	137	39.9
Üniversite (Ön lisans, lisans ya da lisansüstü)	44	12.8
Baba eğitim düzeyi		
Ortaöğretim	101	29.4
Lise	111	32.4
Ön lisans	38	11.1
Lisans ve lisansüstü	93	27.1
Ailenin aylık geliri		
0-1500 TL	32	9.3
1501 TL – 3000 TL	106	30.9
3001 - 5000 TL	157	45.8
5001 ve üzeri	48	14.0
Anne çalışma durumu		
Çalışıyor	62	18.1
Çalışmıyor	281	81.9

Katılımcıların %43.1'i 15-16 yaş grubunda, %56.9'u 17-18 yaş grubundadır. Ayrıca katılımcıların %21'i tek çocuk veya 1 kardeşe sahip, %39.9'u 2 kardeşe sahip, %18.4'ü 3 kardeşe sahip, %20.7'si 4 kardeş ve fazlasına sahiptir. Anne eğitiminde, katılımcıların annelerinin %47.2'si ortaöğretim, %39.9'u lise, %12.8'i üniversite mezunudur. Baba eğitiminde ise, babaların %29.4'ü ortaöğretim, %32.4'ü lise, %11.1'i ön lisans, %27.1'i lisans ve lisansüstü mezunudur. Katılımcıların %9.3'ü 0-1500 TL, %30.9'u 1501-3000 TL, %45.8'i 3001-5000 TL, %14'ü 5001 TL üzeri aylık gelire sahiptir. Anne çalışma durumunda ise katılımcıların annelerinin %18.1'i çalışmakta, %81.9'u çalışmamaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında anket formu kullanılmıştır. Anket formunda Demografik Bilgi Formu, Anne-Baba Tutumları Ölçeği ve Utangaçlık Ölçeği olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

2.3.1. Sosyo demografik Bilgi Formu

Sosyo demografik Bilgi formu araştırma amacı doğrultusunda geliştirilmiş olup, toplam 6 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler ile katılımcıların yaş, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, aile geliri ve anne çalışma durumu sorgulanmıştır.

2.3.2. Ana-Baba Tutumları Ölçeği

Araştırmada öğrencilerin ana-baba tutumlarını belirlemek için Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş ve Eldeleklioğlu (1996) tarafından revize edilmiş olan Ana-Baba Tutumu Envanteri kullanılmıştır. Envanterin Demokratik Ana-Baba Tutumu, Otoriter Ana-Baba

Tutumu ve Koruyucu-İstekçi Ana-Baba Tutumu olmak üzere üç ana alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha formülüyle hesaplanmış ve güvenirlik katsayıları demokratik alt ölçek için 0.89, koruyucu-istekçi alt ölçek için .82 ve otoriter alt ölçek için .78 olarak bulunmuştur (Eldeklioğlu, 1996). Bu araştırma kapsamında yapılan güvenirlik analizinde ise Cronbach Alfa katsayıları demokratik alt ölçek için .86, koruyucu-istekçi alt ölçek için .79 ve otoriter alt ölçek için .82 olarak bulunmuştur.

2.3.3. Utangaçlık Ölçeği

Öğrencilerin utangaçlık düzeyi, Güngör (2001) tarafından geliştirilen 20 maddelik "Utangaçlık Ölçeği" kullanılarak belirlenmiştir. Güngör (2001) ölçeğin, testin tekrarı yöntemi ile elde edilen güvenirlik katsayısını .83; iç tutarlığı saptamak amacıyla hesaplanan Cronbach Alfa katsayısını 0.91 olarak bulmuştur. Bu araştırma kapsamında yapılan güvenirlik analizine göre ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .92'dir.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma lise eğitimi gören 343 kız öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

2. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular anne baba tutum ölçeği ve utangaçlık ölçeğinin ölçtüğü nitelikler ile sınırlandırılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23.00 kullanılmıştır. Katılımcıların özelliklerine ilişkin öncelikli olarak betimleyici istatistikler yapılmıştır. Ardından, hipotezlerin sınanması için bağımsız ikili ve üçlü grupların karşılaştırılmasında hangi analizlerin uygulanacağına karar vermek üzere normallik testleri yapılmış ve ilgili sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Normallik Test Sonuçları

Faktörler	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Demokratik anne baba tutumları	-0.68	0.17
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları	0.85	0.82
Otoriter anne baba tutumları	1.22	1.81
Utangaçlık	0.22	-0.26

Tabachnick vd (2013)'e göre çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1,5 ile -1,5 arasında olması verilerin normal dağıldığını göstermektedir. Benzer şekilde George ve Mallery (2010)'a göre ise çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2,0 ile -2,0 arasında bulunması verilerin normal dağılım gösterdiğini betimlemektedir. Literatürdeki bu bilgilerden yola çıkarak tüm alt ölçekler için verilerin normal dağıldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda korelasyon anali olarak Pearson Korelasyon Testi kullanılmıştır. Fark analizleri olarak ise ikili gurupların karşılaştırılmasında t-test, üç ve daha fazla bağımsız grupların karşılaştırılmasında ise ANOVA ve Post Hoc testlerinden LSD Test kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde yapılan analizlerden elde edilen bulgular; betimleyici istatistikler, ilişki analizleri, doğrusal etki analizleri ve fark analizleri alt başlıklarında verilmiştir.

3.1. Betimleyici İstatistikler

Tablo 3'te kullanılan anne-baba tutumları ölçeği ve utangaçlık ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Ölçeklerinin Betimleyici İstatistik Tablosu

	N	Min.	Maks.	Ort.	Std. Sap.
Demokratik anne baba tutumları	343	1.00	5.00	3.86	0.79
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları	343	1.00	5.00	2.44	0.76
Otoriter anne baba tutumları	343	1.00	5.00	2.07	0.75
Utangaçlık	343	1.00	5.00	2.77	0.88

Demokratik anne baba tutumlarının ortalaması 3.86±0.79, koruyucu-istekçi anne baba tutumlarının ortalaması 2.44 ±0.76 , otoriter anne baba tutumlarının ortalaması 2.07 ±0.75, utangaçlığın ortalaması 2.77 ±0.88 olarak bulunmuştur.

3.2. İlişki Analizleri

Tablo 4'te anne-baba tutumları ölçeği faktörleri ile utangaçlık ölçeği arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson korelasyon analizi yer almaktadır.

Tablo 4. Pearson Korelasyon Analizi Tablosu

	1	2	3	4
1. Demokratik anne baba tutumları	-	-0.19**	-0.44**	-0.15**
2. Koruyucu-istekçi anne baba tutumları		-	0.74**	0.15**
3. Otoriter anne baba tutumları			-	0,.4**
4. Utangaçlık				-

***p<.01 ve *p<.05*

Demokratik anne baba tutumları ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki vardır (p=.007; r=-.15). Bu ilişki negatif yönde ve düşük düzeydedir.

Koruyucu-istekçi anne baba tutumları ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki vardır (p=.007; r=.15). Bu ilişki pozitif yönde ve düşük düzeydedir.

Otoriter anne baba tutumları ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki vardır (p=0.000; r=.24). Bu ilişki pozitif yönde ve düşük düzeydedir.

3.3. Doğrusal Etki Analizi

Tablo 5'te anne-baba tutumlarının üç faktörünün utangaçlık üzerindeki etkisini gösteren doğrusal regresyon analizi yer almaktadır.

Tablo 5. Anne Baba Tutumlarının Utangaçlık Üzerine Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R^2
Sabit	2.49	7.25	0.000	7.00	0.000	0.26
Demokratik anne baba tutumları	-0.05	-0.77	0.044			
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları	0.05	-0.54	0.049			
Otoriter anne baba tutumları	0.29	2.82	0.005			

Anne baba tutumlarının varyansa olan katkısı anlamlıdır (p=.000; F=7.00). Anne baba tutumları, utangaçlık başlığına ait varyansın %26'sını açıklamaktadır. Yani utangaçlığın %26'sı anne baba tutumlarına bağlıdır. Bu bulguya dayanarak kurulan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; Demokratik anne baba tutumları utangaçlık düzeyini azaltmaktadır (β=-.05). Koruyucu-istekçi anne baba tutumları ve otoriter anne baba tutumları utangaçlık düzeyini arttırmaktadır (β_1=.05, β_2=.29).

3.4. Fark Analizleri

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilerin anne baba tutumları ve utangaçlık düzeylerinin yaş, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim düzeyi, ailenin aylık geliri ve anne çalışma durumuna göre değişimine ilişkin bulgular sunulmuştur.

3.5. Yaşa Göre Farklılaşmalar

Tablo 6'da anne-baba tutumları ve utangaçlığın yaşa göre farklılaşmasına ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6. Anne Baba Tutumları ve Utangaçlığın Yaşa Göre Farklılaşmasına İlişkin t-test Tablosu

	N	X	SS	t	P
Demokratik anne baba tutumları				1.47	0.141
15-16 yaş	148	3.93	.78		
17-18 yaş	195	3.80	.79		
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları				-0.61	0.540
15-16 yaş	148	2.40	.81		
17-18 yaş	195	2.45	.71		
Otoriter anne baba tutumları				-1.17	0.239
15-16 yaş	148	2.01	.77		
17-18 yaş	195	2.11	.72		
Utangaçlık				0.92	0.355
15-16 yaş	148	2.82	.84		
17-18 yaş	195	2.73	.91		

Anne baba tutumları ve utangaçlık, yaşa göre farklılaşmamaktadır (p<.05). Diğer bir ifade ile öğrenci yaş grupları arasında anne baba tutumları ve utangaç yönünden bir farklılık yoktur.

3.6. Kardeş Sayısına Göre Farklılaşmalar

Tablo 7'de anne-baba tutumları ve utangaçlığın kardeş sayısına göre farklılaşmasına ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7. Anne Baba Tutumları ve Utangaçlığın Kardeş Sayısına Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark
Demokratik anne baba tutumları				0.05	0.982	
Tek çocuk ya da 1 kardeş	72	3.89	.91			
2 kardeş	137	3.86	.77			
3 kardeş	63	3.84	.76			
4 kardeş ve üzeri	71	3.84	.70			
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları				5.21	0.002	
Tek çocuk ya da 1 kardeş	72	2.26	.70			2>1
2 kardeş	137	2.48	.75			3>1
3 kardeş	63	2.70	.84			3>2
4 kardeş ve üzeri	71	2.28	.67			3>4
Otoriter anne baba tutumları				3.79	0.011	
Tek çocuk ya da 1 kardeş	72	1.94	.63			
2 kardeş	137	2.10	.76			3>1
3 kardeş	63	2.30	.90			3>4
4 kardeş ve üzeri	71	1.93	.60			

Utangaçlık				3.585	0.014	
Tek çocuk ya da 1 kardeş	72	2.60	.80			3>1
2 kardeş	137	2.77	.95			3>2
3 kardeş	63	3.06	.99			3>4
4 kardeş ve üzeri	71	2.67	.61			

Anne baba tutumları faktörlerinden koruyucu-istekçi anne baba tutumları, otoriter anne baba tutumları ile utangaçlık, kardeş sayısına göre farklılaşmaktadır (p<.05). Koruyucu-istekçi anne baba tutumlarında, 2 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, tek çocuk ya da 1 kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, tek çocuk ya da 1 kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, 2 kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, 4 ve daha fazla kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Otoriter anne baba tutumlarında, 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, tek çocuk ya da 1 kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, 4 ve daha fazla kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Utangaçlıkta, 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, tek çocuk ya da 1 kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, 2 kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 3 kardeşi olan katılımcıların ortalaması, 4 ve daha fazla kardeşi olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

3.7. Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmalar

Tablo 8'de anne-baba tutumları ve utangaçlığın anne eğitim göre farklılaşmasına ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Anne Baba Tutumları ve Utangaçlığın Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark
Demokratik anne baba tutumları				1.14	0.321	
Ortaöğretim	162	3.79	.85			
Lise	137	3.92	.75			
Üniversite (Ön lisans, lisans ya da lisansüstü)	44	3.92	.61			
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları				0.08	0.915	
Ortaöğretim	162	2.45	.75			
Lise	137	2.41	.75			
Üniversite (Ön lisans, lisans ya da lisansüstü)	44	2.44	.81			
Otoriter anne baba tutumları				0.13	0.875	
Ortaöğretim	162	2.08	.73			
Lise	137	2.04	.78			
Üniversite (Ön lisans, lisans ya da lisansüstü)	44	2.10	.72			

Utangaçlık				3.07	0.048	
Ortaöğretim	162	2.69	.82			
Lise	137	2.76	.92			3>1
Üniversite (Ön lisans, lisans ya da lisansüstü)	44	3.06	.913			3>2

Lise öğrencilerinin utangaçlık düzeyi, anne eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır (p<.05). Üniversite mezunu katılımcıların ortalaması ortaöğretim mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Üniversite mezunu katılımcıların ortalaması lise mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

3.8. Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmalar

Tablo 9'da anne-baba tutumları ve utangaçlığın baba eğitim düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 9. Anne Baba Tutumları ve Utangaçlığın Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark
Demokratik anne baba tutumları				0.46	0.706	
Ortaöğretim	101	3.85	.85			
Lise	111	3.83	.81			
Ön lisans	38	3.79	.61			
Lisans ve lisansüstü	93	3.94	.75			
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları				2.58	0.053	
Ortaöğretim	101	2.57	.65			
Lise	111	2.30	.79			1>2
Ön lisans	38	2.54	.67			
Lisans ve lisansüstü	93	2.39	.83			
Otoriter anne baba tutumları				0.96	0.411	
Ortaöğretim	101	2.14	.73			
Lise	111	1.97	.70			
Ön lisans	38	2.11	.60			
Lisans ve lisansüstü	93	2.09	.85			
Utangaçlık				5.32	0.001	
Ortaöğretim	101	2.63	.77			3>1
Lise	111	2.62	.85			3>2
Ön lisans	38	3.05	.85			4>1
Lisans ve lisansüstü	93	2.99	.95			4>2

Anne baba tutumları faktörlerinden koruyucu-istekçi anne baba tutumları ile utangaçlık, baba eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır (p<.05). Koruyucu-istekçi anne baba tutumlarında, ortaöğretim mezunu katılımcıların ortalaması lise mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Utangaçlıkta, ön lisans mezunu katılımcıların ortalaması ortaöğretim

mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Ön lisans mezunu katılımcıların ortalaması lise mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Lisans ve lisansüstü mezunu katılımcıların ortalaması ortaöğretim mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Lisans ve lisansüstü mezunu katılımcıların ortalaması lise mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

3.9. Ailenin Aylık Gelirine Göre Farklılaşmalar

Tablo 10'da anne-baba tutumları ve utangaçlığın ailenin aylık gelirine göre farklılaşmasına ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 10. Anne Baba Tutumları ve Utangaçlığın Ailenin Aylık Gelirine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark
Demokratik anne baba tutumları				1.226	0.300	
0-1500 TL	32	3.83	.96			
1501 TL – 3000 TL	106	3.76	.78			
3001 - 5000 TL	157	3.95	.74			
5001 ve üzeri	48	3.81	.79			
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları				6.600	0.000	
0-1500 TL	32	2.33	.81			2>3
1501 TL – 3000 TL	106	2.59	.68			4>1
3001 - 5000 TL	157	2.26	.75			4>3
5001 ve üzeri	48	2.69	.75			
Otoriter anne baba tutumları				1.545	0.203	
0-1500 TL	32	2.15	.78			
1501 TL – 3000 TL	106	2.08	.66			
3001 - 5000 TL	157	1.99	.77			
5001 ve üzeri	48	2.24	.79			
Utangaçlık				1.076	0.359	
0-1500 TL	32	2.62	.88			
1501 TL – 3000 TL	106	2.89	.90			
3001 - 5000 TL	157	2.73	.86			
5001 ve üzeri	48	2.75	.88			

Anne baba tutumları faktörlerinden koruyucu-istekçi anne baba tutumu, ailenin aylık gelirine göre farklılaşmaktadır (p<.05). 1501-3000 TL aylık gelire sahip ailelerin ortalaması, 3001-5000 TL aylık gelire sahip ailelerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 5001 TL ve üzeri aylık gelire sahip ailelerin ortalaması, 0-1500 TL aylık gelire sahip ailelerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 5001 TL ve üzeri aylık gelire sahip ailelerin ortalaması, 3001-5000 TL aylık gelire sahip ailelerin ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

3.10. Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmalar

Tablo 11'de anne-baba tutumları ve utangaçlığın anne çalışma durumuna göre farklılaşmasına ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 11. Anne Baba Tutumları ve Utangaçlığın Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin t-test Tablosu

	N	X	SS	t	P
Demokratik anne baba tutumları				0.21	0.830
Çalışıyor	62	3.88	.88		
Çalışmıyor	281	3.86	.76		
Koruyucu-istekçi anne baba tutumları				0.71	0.479
Çalışıyor	62	2.50	.90		
Çalışmıyor	281	2.42	.72		
Otoriter anne baba tutumları				0.65	0.511
Çalışıyor	62	2.12	.78		
Çalışmıyor	281	2.05	.74		
Utangaçlık				-2.10	0.036
Çalışıyor	62	2.56	.84		
Çalışmıyor	281	2.82	.88		

Utangaçlık, anne çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır (p<.05). Annesi çalışmayan katılımcıların ortalaması annesi çalışan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma lisede eğitim gören kız öğrencilerin anne baba tutumları ve utangaçlık düzeylerinin ortaya koyulması; ebeveynler tarafından ortaya koyulan demokratik, otoriter ve koruyucu istekçi tutumların çocuk utangaçlığı üzerindeki etkisinin ortaya koyulması amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul İli, Üsküdar İlçesinde bir devlet okuluna devam etmekte olan 343 tane 10. ve 11. sınıf öğrencisine ana-baba tutumları ölçeği utangaçlık ölçeği ve kişisel bilgilere ilişkin sorulardan oluşan anket formu uygulanmıştır.

Çalışmada ulaşılan bulgulara göre utangaçlığın %26'sı anne baba tutumlarına bağlıdır. Anne baba tutumları alt faktörlerinin, öğrencilerin utangaçlıkları üzerindeki etkisinin ayrı ayrı değerlendirildiği analizlerde ise demokratik anne baba tutumlarının utangaçlık düzeyini azalttığı gözlemlenmiştir.

Konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmalarda araştırmadan elde edilen bulgular ile paralellik gösteren sonuçlar yer almaktadır. Demokratik anne baba tutumları ile çocuk utangaçlığı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan Demirbaş ve diğerlerinin (2010) araştırmasında lise öğrencilerinin algılanan ebeveyn tutumlarına göre utangaçlıklarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Genel tarama modeline uygun bir şekilde yapılan araştırma örneklemi, 275'i erkek 377'si kız, toplam 652 tane öğrenciden meydana gelmektedir. Araştırmada, lise

öğrencilerinin utangaçlık düzeylerinin, algılanan ebeveyn tutumuna göre anlamlı biçimde farklı olduğu saptanmıştır. Algılanan anne baba tutumları demokratik olan öğrencilerin utangaçlık puan ortalamaları otoriter ebeveyn tutumuna göre anlamlı düzeyde düşüktür.

Demokratik ebeveyn tutumları ile utangaçlık arasındaki ilişkiyi değerlendiren Yavuzer (2003) çalışmasına göre, demokratik anne baba tutumunun hâkim olduğu çocuklar, düşüncelerini ve duygularını açık bir biçimde sergilemekte, utangaçlık düzeyleri daha düşük olmaktadır. Çocuklar, ilk yaşlardan itibaren demokratik anne baba tutumu korumacı davranışları içermediğinden daha rahat tavır ve yaratıcı eğilim göstermektedir (Carducci ve Zimbardo, 1995). Demokratik anne baba tutumları çocukları daha dışa dönük ve daha az utangaç hale getirmektedir (Kılıççı 2006).

Schmidt, Polak ve Spooner'in (2005) araştırmasına göre de demokratik yapıdaki aile ortamındaki çocuklar küçük yaşlardan başlayarak rahat biçimde yetiştiklerinden kişiler arası ilişkilerinde rahat olmaktadır ve dışadönük yaratıcı olma özellikleri kazanmaktadırlar. Tüm bu çalışmalar bulguların literatür ile örtüştüğünü göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre anne baba tutumlarına ilişkin faktörlerden koruyucu-istekçi tutum, utangaçlık düzeyini artırmaktadır. Benzer şekilde Gökmenoğlu (2011) bir çalışmasında, utangaçlık puanıyla koruyucu istekçi ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde ilişki saptamıştır. Koruyucu-istekçi anne baba tutumları çocuğun fikirlerinin ve düşüncelerinin önemsenmemesine yol açmakta, özgüvenini azaltmakta ve utangaçlık duygusunun artmasına neden olmaktadır.

Navaro'ya göre (1989), koruyucu-istekçi anne baba tutumları, çocukların bağımsız hareket etmesini ve kendi işlerini kendilerinin halletmesini engellemekte ve utangaçlığı arttırmaktadır. Bu bilgilere dayanarak araştırmanın sonucunda elde edilen koruyucu-istekçi anne-baba tutumlarının utangaçlık üzerindeki artırıcı etkisinin literatür ile örtüştüğü söylenebilir.

Bir diğer ana-baba tutumu olan otoriter tutum çocuk utangaçlığını tetikleyen unsurlardan bir tanesidir. Yavuzer'e göre (2003) utangaç çocukların baskın karakteristiği olan başkaları tarafından olumsuz değerlendirileceğine yönelik algısı, otoriter anne baba tutumunun etkisi ile şekillenmektedir. Otoriter tutumda olan anne ve babaların olduğu ailelerde, çocuklar, duygu ve düşüncelerini ortaya koyamamakta, kendilerini ifade edememektedir. Bu noktada araştırmanın kapsamında yapılan analizlerde otoriter anne baba tutumlarının utangaçlığı artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Literatürde konu ile ilgili olarak Üre ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan araştırmada algılanan anne baba tutumlarının çocuk utangaçlığı ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Anne baba tutumlarını otoriter olarak algılayan çocukların utangaçlıkları, demokratik olarak algılayanlara göre daha yüksektir.

Yıldız (2004) tarafından yapılan bir diğer araştırmada cezanın eşlik ettiği otoriter anne baba tutumunda anne baba, çocuklarını katı kurallar çerçevesinde kontrol ederek yetiştirir. Bu tür ailelerde yetişen çocukların utangaç ve otoriteden çekinen bir yapıda olma olasılıklarının yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde Yıldırım (1997)'a göre (1997) Otoriter ailelerde, çocukların söz hakkı olmaması utangaçlık duygusunun gelişmesine neden olmaktadır.

Carducci (2000) utangaç çocuklar üstünde gerçekleştirdiği araştırmasında, utangaç insanların yüzde 64'ünün bu tutumlarını anne baba tutumları gibi dış etkenlere bağlı olduğunu saptamıştır. Bu bulgular araştırmanın sonucu ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre ana-baba tutumlarının öğrencilerin yaşına göre değişmediği görülmüştür. Literatürde genel olarak ana-babanın çocuğuna karşı tutumunun yaşa göre değiştiğini gösteren çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalardan Kılıçaslan (2001), algılanan anne baba tutumlarının çocuğun yaşına göre değiştiğini, küçük kardeşlerin ebeveynlerinin kendileri üzerinde daha baskıcı ve koruyucu olduklarını vurguladıklarını saptamıştır. Bir diğer çalışmada Özyürek ve diğerleri (2015) Karabük'te 381 ebeveyn üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, demokratik ana baba tutumunun 5-6 yaş gurubu çocukların özgüven gelişimine pozitif etkisi olduğunu saptamıştır. Anne-baba tutumlarının, yaştan ziyade çocuğun doğum sırası, anne-babanın öğrenim düzeyi ve mesleği, kardeş sayısından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bizim çalışmamızda ana-baba tutumlarının çocuk yaşından bağımsız olduğu sonucunun, araştırma örnekleminin 15-18 yaş aralığındaki ergenlerden oluşması ve bu döneme ait özelliklerin benzer olmasına dayandığı söylenebilir.

Derryberry ve Rothbart (1997)'in araştırmasına göre çocuklar büyüdükçe çok çeşitli çevresel etkilere maruz kalmaktadırlar ve bu deneyimler utangaçlığın gelişimine dair sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin, akranları veya ebeveynleri ile olumlu değişimler sosyal becerilerinin gelişmesine yol açabilir ve sosyal durumlar için olumsuz beklentileri ortadan kaldırabilir ve bu da zamanla daha az utangaçlık yaratabilmektedir. Ancak araştırmada utangaçlık düzeyinin yaşa göre değişemediği görülmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında daha önce de belirtildiği gibi ergenlik döneminin özelliklerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Anne babalar tarafından ortaya koyulan tutumlar çocuk sayısına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Özellikle ilk çocukta tecrübesizliğin doğal bir sonucu olarak anne babaların daha koruyucu ve otoriter davranması beklenmektedir (Sezer, 2010). Bununla birlikte Türk toplumunun yapısal dinamiklerinden dolayı kız çocuklarının hem anne baba hem de erkek kardeşler tarafından korunmaya çalışıldığı ve buna paralel olarak otoriter ve koruyucu bir aile ortamının yaratıldığı savunulmaktadır (Şanlı ve Öztürk, 2015). Bu çıkarımlara paralel olarak araştırmada kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumlarına daha fazla maruz kaldığı bulunmuştur. Söz konusu toplum dinamikleri ve aile kültürüne dayanarak araştırmada elde edilen utangaçlığın kardeş sayısı fazla olanlarda daha yüksek olduğu bulgusunun da literatür ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin algıladığı anne baba tutumlarının değişmediği görülmemiştir. Ancak literatürde ağırlıklı olarak anne eğitim düzeyinin algılanan ana-baba tutumları açısından önemli bir faktör olduğunu gösteren çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalarda Monteiro ve diğerlerinin (2017) araştırmasına göre, daha az eğitimli anneler daha yüksek düzeyde eğitimli annelere göre (12 yıldan fazla) daha otoriter eğilimlidir. Aynı zamanda daha az eğitimli annelerin çocukları daha fazla sağlık riskine maruz kalmaktadır. Zeteroğlu ve Basal (2016)'ın 300 çocuk, 300 anne ve 300 baba üzerinde yaptığı araştırmada anne tutumunu belirlemek için Ebeveyn Stilleri ve Boyutları Anketi (the Parenting Styles and Dimensions Questionnaire) kullanılmıştır. Annenin eğitim düzeyleri ve demokratik/otoriter eğilim skorları arasında istatiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca baba eğitim

düzeyleri ve otoriter anne/izin veren anne ayrımında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Babanın eğitim düzeyi düştükçe, anne tutumu daha otoriter olmaktadır.

Baba eğitim düzeyi açısından yapılan değerlendirmelerde sadece koruyucu istekçi anne baba tutumuna yönelik algının, lise düzeyinde eğitime sahip babaları olan çocuklarda ortaöğretim düzeyindeki babaların kızlarından daha yüksek bulunmuştur. Anne baba tutumlarının, babanın eğitim düzeyi ve iş düzeyi ile bağlantılı olduğuna dair çok sayıda çalışma vardır (Monteiro, 2017). Eğitim düzeyi yüksek babaların cinsiyet rolleri üzerine daha az geleneksel görüşleri vardır; daha eşitlikçi ideallerle çocuk bakımıyla doğrudan ilgilenmektedirler. (Cabrera vd., 2007; Yeung vd., 2001). Parke (2002) ise daha yüksek eğitime sahip babaların ebeveyn olarak rollerine dair daha olumlu algılamaları olduğunu saptamıştır. Aksine, daha düşük eğitim, babaların daha pozitif ve duygusal anlamda destekleyici etkisini azaltmaktadır. Monteiro ve diğerlerinin (2017), Portekiz'de gerçekleştirdiği araştırmada babanın eğitim düzeyi ve iş durumunun anne baba tutumlarını etkilediği sonucuna varılmıştır. Portekiz'de okul öncesi çocuğa sahip 465 aile üzerinde yapılan araştırmada babaların eğitim düzeyinin otoriter stilleri ve doğrudan bakım/öğretim disiplinleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Diğer taraftan araştırmada ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde eğitime sahip babaların çocuklarının daha utangaç olduğu bulunmuştur. Literatürde çocuk utangaçlığının baba eğitim düzeyine göre değiştiğini saptayan çalışmalar mevcuttur (Aliyev ve Kalgı, 2014; Cabak 2002; Gökçe 2002). Bu çalışmalarda baba eğitim düzeyine göre utangaçlığın değişimi üzerinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Utangaçlığın ortaya çıkmasında baba eğitim düzeyinden daha çok aile yapısının ve toplum normlarının etkili olduğu savunulmaktadır (Yüksel, 2005).

Araştırmanın son bulgusuna göre anne-baba tutumlarından sadece koruyucu-istekçi tutumu, ailenin gelir düzeyi açısından farklılaşmaktadır. Bu bulguya göre gelir düzeyi görece yüksek olan ailelerin koruyucu-istekçi tutumları daha fazladır. Gökçe (2002)'ye göre ailelerin gelir düzeyinin artmasına paralel olarak çocukları üzerindeki koruyucu davranışları artmakta ve özellikle ailenin sahip olduğu maddi imkanlar doğrultusunda çocuğun okula ulaşım, beslenme ve giyinme gibi ihtiyaçları aşırı koruyucu bir yöntemle karşılanmaktadır.

Araştırmada demokratik anne baba tutumlarının çocuk utangaçlığını azalttığı; otoriter ve koruyucu-istekçi tutumun ise utangaçlık düzeyini yükselttiği belirlenmiştir. Ülkemizde demokratik anne baba tutumlarından çok, çocuktan koşulsuz itaat bekleme, çocuğu sıkı denetim altına alma, koruyucu ve çocukla ilgilenip onun için her türlü özveride bulunma davranışlarının ön plana çıktığı geleneksel olan anne baba tutumları yaygındır. Geleneksel Türk aile yapısının, aile içi ilişkilerin ve örgün okul sistemimiz özgür ifade ve yaratıcı yaklaşımları pek desteklememektedir. Dolayısıyla, toplumsal ve bireysel kültür olarak ikiye ayrılan kültür yapılarında toplumsal kültüre sahip olan ülkemizde çocuklar daha çok otoriter ve koruyucu anne baba tutumları ile karşılaştıklarından ötürü kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilme sorunu yaşayabilmekte ve bu sorunla bağlantılı olarak utangaçlık duygusu geliştirebilmektedirler.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu toplumsal kültürü benimsemiş ülkelerde sınırlı davranışları etkin, aile bağları güçlü, kararsız, geleneklere bağlı, girişken olmayan kişiler yetişmekteyken; bireysel kültüre sahip olan ülkelerde soyluluk ve geleneğe bağlı olmayan, başarı ve paraya önem veren, aile bağları zayıf, davranışlarını belli kurallara göre düzenlemeyen, özgürlüğüne

düşkün kişiler yetişmektedir. Geleneksel Türk kültüründe; ailelerde çocukların korunduğu, gözetildiği, merak ve girişkenliğin desteklenmediği, çocukların aklından geçenleri açık bir şekilde belirtmesinin engellendiği vurgulanmakta, çeşitli atılgan davranışlar, utanç verici bir tutum olarak görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen anne baba tutumları ve utangaçlık değişkenleri ile birlikte bundan sonraki çalışmalarda benlik algısı, otomatik düşünceler, bilinçli farkındalık ve eleştirel düşünme gibi kavramlar da değerlendirilebilir. Utangaçlık ile birlikte ele alınacak bu kavramlar sayesinde anne baba tutumlarının çocuk sosyal ve psikolojik kimliği üzerindeki etkisi daha net gözlemlenebilir.

KAYNAKÇA

Aliyev, R. ve Kalgı, M. E. (2014). İlköğretim öğrencilerinin utangaçlık ve benlik saygısı düzeylerini etkileyen faktörler. *Turkish Journalof Education*, 3(2), 60-69.

Alpoğuz, D. (2014). *Algılanan ana-baba tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarına ve Türkçe dersi akademik başarılarına etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

Asendorpf, J. (1990). *The expression of shyness and embarrassment: perspectives from social psychology*. England: Cambridge University Press.

Cabak, H. (2002). *Lise öğrencilerinin utangaçlık düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.

Cabrera, N. J., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H., & Roggman, L. (2007). Modeling the dynamics of paternal influences on children over the life course. *Applied Development Science*, 11, 185-189.

Carducci, B. J., & Zimbardo, P. G. (1995), Are you shy?, *Psychology Today*. 34-41.

Carducci, J. B. (2000). Shyness: The new solution. *Psychology Today*, 33 (1), 38-46.

Derryberry D., & Rothbart MK, (1997). Shyness and children's emotionality, regulation, and coping: contemporaneous, longitudinal, and across-context relations, *Dev Psychopathol*. Fall; 9(4):633-52.

Demirbaş, E. Baltacı, Ö. Üre Ö. ve Hamartal E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi *Aile ve Toplum* Yıl: 11 Cilt: 6 Sayı: 22 Nisan-Mayıs-Haziran.

Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Eldeleklioğlu, J. (1996). *Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Gander, J. M. ve Gardiner, W.H. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Gitmez, A. S. (1989). *0-5 yaşlarında zihinsel gelişme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Gökçe, S. (2002). *Lise Öğrencilerinin utangaçlık düzeylerinin yordanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Gökmenoğlu, E. (2011). *Üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Güngör, A. (2001). Utangaçlık ölçeğinin geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 15 (2), 17-22.

Hortaçsu, N. (1997). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.

İkizoğlu, M. (1993). *Demokratik ve otoriter ana-baba tutumlarının, lise son sınıf öğrencilerinin benlik saygısı üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. İstanbul:Nobel Yayın Dağıtım.

Kılıçaslan, A. (2001). *Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kılıççı, Y. (2006). *Okulda ruh sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kozanoğlu, H. (2006). *21. yılın sosyalizmi için hem eşitlik hem özgürlük*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Kuzgun, Y. (1991). *Ana-baba çocuk ilişkileri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). *Anne-baba tutumları ölçeği: Pdr'de kullanılan ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y.(1972). *Anne-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Monteiro, L., Fernandes, M., Torres, N., & Santos, C. (2017). Fathers involvement and parenting styles in Portuguese families: The role of education and working hours. *Análise Psicológica*, 35(4), 513-528.

Navaro, L. (1989). *Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitimine etkileri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Özyürek A. Adıbatmaz, M., Yavuz N. ve Çetin A. (2015). Üstün yetenekli olarak aday gösterilen 9-10 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveyn tutumlarının incelenmesi, *Route Educational and Social Science Journal*. 2(3), 77-89.

Parke, R. D. (2002). *Fathers and families, handbook of parenting: being and becoming a parent*. Hillsdale, NJ: Erlbaum

Ryder, V. (1995). *Parents and their children*. The Goodheart-Willcox Company, Inc.

Schmidt, A., Polak, C.P., Spooner, A.L., (2005). *Biological and environmental contributions to childhood shyness: a diathesis-stress model*. West Sussex : John Wiley.

Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19

Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4).

Şemin, R. (1992). *Gençlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Osterlind, S. J. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.

Tola, D. (2003). *İlkokul 5.sınıf çocuklarında ahlaki yargı ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Üre, Ö. Hamarta, E. Baltacı, Ö. ve Demirtaş, E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi, *Aile ve Toplum*, 6(21) 73-82.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2009). *Çocuk ve suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2011). *Ana-baba ve çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davis-Kean, P. E., & Hofferth, S. L. (2001). Children's with fathers in intact families. *Journal of Marriage and Family*, 63, 136-154

Yıldırım, N. K. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Edirne: Masaüstü Yayıncılık.

Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık, *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131-150.

Yıldız-Bıçakçı, M. (2004). *Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne baba tutumlarını algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Zeteroğlu, E.Ş., & Basal, H.A. (2011). Mother attitudes and children's multiple ıntelligence areas according to educational levels of parents. *The Anthropologist* 24(1), 97-104

Zimbardo, P. G. (1986). *The standford shyness project*, New York: Plenum.